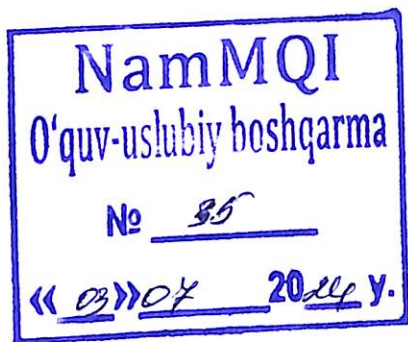

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
NAMANGAN MUHANDISLIK-QURILISH INSTITUTI

«Tasdiqlayman»
NamMQI rektori
Sh.Ergashev
«05»07 2024

EKOLOGIYANING XUQUQIY ASOSLARI
FANINING
O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 700000-Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohalari
Ta'lim sohasi: 710000-Muhandislik ishi
Ta'lim yo'nalishi: 60710400-Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi (tarmoqlar va sohalar bo'yicha)

Namangan-2024

Fan modul kodi EHA1306	O'quv yili 2024-2025	Semestr 3	ESTS – Kreditlar 6
Fan modul turi majburiy	Ta'lim tili O'zbek		Haftalik dars soatlari 6
1	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari, soat	Mustaqil ta'lim, (soat)
	«Ekologiyaning huquqiy asoslari»	M (46) A (44) Jami (90)	90
			Jami yuklama (soat) 180
2	<p>I. O'quv fanining dolzarbligi va kasbiy ta'limdagi o'rni</p> <p>Oliy ta'lim muassasalarida Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi yo'nalishidagi ta'lim sohasi mutaxassislarini tayyorlash uchun «Ekologiyaning huquqiy asoslari» fan sifatida kiritilgan. Mazkur fan bo'yicha o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi Davlat ta'lim standartlari va Malaka talablaridan bakalavr tayyorlash mazmuni va saviyasini majburiy minimumiga bo'lgan talablariga muvofiq tuzilgan.</p> <p>Ma'lumki, hozirgi fan taraqqiyoti, texnika va umumiy holda sanoat tarmoqlarining rivoji ishlab chiqarishni rivojlantirishida muhim hisoblanadi. Bularning barchasi moddiy boyliklar bo'lib, Tabiat-inson va jamiyat bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan yaxlit funktsional tizimligini, inson va jamiyatning moddiy negizi tabiat yekanligi, shuning uchun tabiatni muhofazalash hayotiy zaruriyat yekanligini, biotsenoz va ekosistemalarga xos qonuniyatlarni, mavjud ekologik muammolar va ularning oldini olish yo'llarini, tabiatga tahsir yetuvchi salbiy omillarni bartaraf etishning ilmiy asoslarini, atrof-muhitni muhofazalashga va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga bo'lgan ongli va izchil yextiyojni singdirish lozim. Shulardan kelib chiqib, Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi yo'nalishidagi bakalavriatura talabalariga sohani egallash, bu to'g'risidagi tasavvurga ega bo'lishlari uchun «Ekologiyaning huquqiy asoslari» fanini o'qitish muhim hisoblanadi.</p> <p>Fanning barcha o'quv mashg'ulotlari turlarida sohani egallash, atrof-muhitni himoya qilish, tabiiy boyliklardan oqilona foydalanish, havo muhitini muhofaza qilish, atrof muhitni ifloslanishini oldini olish, atrof muhitni muhofaza qilish bo'yich qonunlar, kabi masalalar muhokama qilinadi. Bu mavzular yoshlarga Ekologiyaning huquqiy asoslari fani ishlab chiqarish jarayoni bilan bevosita bog'lanmagan. Tabiatdagi barcha voqea va hodisalar hamda insonlar o'rtasida bog'liqlik mavjudligi hech kimga sir emas. Ma'lumki inson tabiatning mahsuli, tabiatdagi barcha organizmlar o'zaro munosabatda rivojlanadi. Hozirgi zamon fan- texnika taraqqiyoti dunyoni tanib bulmas darjada o'zgartirib ekologik tanazulga olib kelmoqda.</p> <p>Tabiiy muhitni muhofizalash, yer, yer osti boyliklar, suv, o'simlikva hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy zaxiralar umummilliy boyliklardan oqilona foydalanish usullarini, ekologiya faniga doir barcha qonuniyatlarni bilishi</p>		

kerak;

Chiqindsiz texnologiya masalalarini xavfsizlik texnikasi bilan birgalikda olib borilishini bilish va ulardan foydalanish ko'nikmalariga ega bulishi;

Sifatini belgilovchi standartlar, ekologik ekspertiza, loyihalash malakalariga ega bulishi kerak. Buning ma'nosiga etadigan bakalavr kadrlar, albatta, kelgusida Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish ulardan oqilona foydalanish yoki shu mutaxassislik bo'yicha kadr bo'lib ishlashi mumkin hisoblanadi.

Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, mehnat huquqini ta'minlashning uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish asosida ekologiya sohasidagi qonun qoidalarni amalda qo'llay oladigan muhandislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

II. O'quv fanining maqsad va vazifalari

Fanning vazifasi Namangan muhandislik-qurilish institutining qisqacha rivojlanish tarixi, strukturasi, o'quv jarayonini tashkil etish, talabalar bilimni baholash maqsadida nazorat qilish, kafedra tarixi, inson faoliyati davomida unga salbiy ta'sir etuvchi omillar, ularga qarshi kurash choralari, O'zbekiston Respublikasida sanoat korxonalaridan chiqadigan chiqindilarni oldini olish, insonlar hayoti va salomatligini va boshqa muhim vazifalarni bajara oladigan kasbiy malakaga o'rgatishdan iboratdir.

«Ekologiyaning huquqiy asoslari» fanini o'qitishdan maqsad Namangan muhandislik-qurilish institutining Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi yo'nalishi talabalarini ishlab chiqarish korxonalarining atrof-muhitga ta'sirini oldini olishga doir qonun va qarorlarni amalga oshira oladigan muhandis bo'lishlarida boshlang'ich bilimlarga ega qilishdan iborat.

III. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

III.1 Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-Mavzu: Ekologik huquq predmetining maqsadi, vazifalari va asosiy tushunchalar

Ekologiya fani, uning predmeti va vazifalari. Ekologiya fanining rivojlanish tarixi Fanning o'qitish dolzarbligi. Ekologiyani bulim va tarmoqlari. Ekologiyani boshqa fanlar bilan aloqasi.

2-Mavzu: Tabiatni huquqiy muhofaza qilish tarixi

O'zbekistondagi ekologik muamolar; insonlarni ishlab chiqarish faoliyatlari bilan atrof – muhit o'rtasidagi bog'lik. Muhit va yashash sharoiti tushunchalari. Ekologik omillar va ularni turlari. Demografik usish va uning ekoloshik oqibatlari. Ekologiya va iqtisodiyotni uzaro bog'liqligi.

3-Mavzu: Ekologiyaning konstitutsiyaviy asoslari

Biosfera haqida tushuncha, biosferaning tarkibi va funktsiyalari, biosfera va koinot. Biosfera haqidagi V.I.Vernadskiy tahliloti. *Biosferada insoni urni. Noosfera va uning hukm surish mezonlari.* Biosferada moddalarni aylaniishi. Tabiatda moddalarni katta geologik va kichik biologik aylanma harokati.

4- Mavzu: Ekologiya sohasida davlat boshqaruvi

Ekologiya sohasida davlat boshqaruvi tushunchasi: prinsiplari, shakl va funksiyalari. Ekologiya sohasidagi boshqaruvning iqtisodiy chora-tadbirlari

5. Mavzu: Iqtisodiy –huquqiy chora-tadbirlar

Tabiat resurslariga nisbatan mulk huquqi tushunchasi va uning asosiy belgilari. Antropogen o'zgarishlar, ularni turlar. Insonlarni xujalik faoliyati natijasida atrof-muxit holatini uzgarishi va ularni oqibatlari.

6 -Mavzu: Gidrosfrani muhofaza qilish

Gidrosfera to'g'risida tushuncha. Yer qurrasidagi barcha abadiy qor va muzliklarning umumiy maydoni. Yer yuzasi umumiy maydonining quruqlikni tashkil etishi.

7. Mavzu: Global suv aylanish va yerning yillik suv balansi.

Global suv resurslarini oldi olish choralari. Dengiz suvi tarkibining xususiyatlari

8. Mavzu: Global suv resurslari

Suv resurslarini ekologik-huquqiy munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlari

9. Mavzu: Suv resurslaridan foydalanish

Suvdan oqilona foydalanishning ekologik-huquqiy asoslari .Suv resurslaridan foydalanishda ekologik munosabatlarning maqsadi va vazifalari

10. Mavzu: Atrof tabiiy muhitni xalqaro ekologik huquqiy muhofaza qilish masalalari

Ekologiya huquqida atrof tabiiy muhitni xalqaro ekologik muhofaza qilish xalqaro huquqning asosiy prinsiplaridan kelib chiqadi va xalqaro ekologiya huquqiga nisbatan qo'llanilishi

11. Mavzu: Ozon qavatini muhofaza qilish

Ozon qatlamini emuruvchi moddalar bo'yicha Monreal protokoliga Xalqaro hamkorlik

12. Mavzu: Yerga ekologik-huquqiy munosabatlarning mazmuni

Yerga ekologik-huquqiy munosabatlarning mazmuni va mohiyati
Yerlarni huquqiy muhofaza qilishning umumiy qoidalari.

13. Mavzu: Yer fondi toifalari

Yer fondi toifalari bo'yicha ekologik-huquqiy qoidalar
Yerdan foydalanishda nazoratning ekologik huquqiy javobgarligi

14. Mavzu: Atmosferani muhofaza qilish to'g'risidagi qonun

Atmosfera havosi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik.

Atmosfera havosiga fuqarolik-huquqiy huquq buzarliligi sodir etilishi oqibatda zarar yetkazish.

15. Mavzu: Atmosfera havosiga ta'sir etishning ekologik huquqiy me'yorlari

Atmosfera havosining ekologik-huquqiy talablarini umumiy qoidalari.
Atmosfera havosining ekologik-huquqiy me'yorlari

16. Mavzu: Litosfera. tuproq degradatsiyasi

Litosfera tushunchasi. Tuproq turlari va unga tasir etuvchi omillar.
Degradatsiya.

17. Mavzu: CHiqindisiz va kam chiqindili texnologiya. sanoat tarmoqlaridagi ekologik muommolari Chiqindisiz va kam chiqindili texnologiyalar.

Chiqindisiz texnologiyalarning asosiy prinsiplari. Chiqindisiz va kam chiqindili texnologiyalar.

18. Mavzu: Atrof muhit muhofazasining huquqiy asoslari barqaror rivojlanish va istiqbollari

Tabiatni muhofaza qilishda huquqiy bazaning yaratilishi. Tabiatni muhofaza qilishning tashkiliy asoslari.

19. Mavzu: Davlat tabiatni muhofaza qilish borasida qabul qilingan qarorlar tabiatni muhofaza qilish borasidagi tadbirlar. Xalqaro hamkorliklar va ularning ahamiyati

20. Mavzu: O'simlik va xayvonot dunyosini, o'rmonlarni muhofaza qilishning huquqiy asoslari

O'simlik dunyosidan foydalanishning ekologik-huquqiy tartibi. O'rmonlardan foydalanishning ekologik-huquqi.

21. Mavzu: Hayvonot dunyosini, muhofaza qilishning huquqiy asoslari

Hayvonot dunyosiga inson munosabatning ekologik-huquqiy maqsadi va vazifalari

22. Mavzu: Yer osti boyliklaridan foydalanishning ekologik-huquqiy asoslari

Yer osti boyliklarini huquqiy muhofaza qilish zaruriyati. Yer osti boyliklaridan foydalanishda ekologik-huquqiy talablar Konlardan foydalanish munosabatlarini ekologik-huquqiy tartibga solish

23. Mavzu: Antropogen o'zgargan va aloxida muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning ekologik-huquqiy jixatlari

Shaharlarda atrof tabiiy muhitni muhofaza qilishning huquqiy jixatlari. Sanoat hududlarning ekologik-huquqiy jixatlari. Alohida muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning ekologik huquqiy jixatlari

III.2. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlari talabalarning faolligi asosida amalga oshiriladi. Bunda talabalarning guruhlariga bo'lib, ularni tinglash va tahlil qilish usullari qo'llanilishi mumkin. Talabalar uchun ajratiladigan mavzular asosan quyidagilardan iborat:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida ekologik-huquq jihatlari
2. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida ekologik-huquq jihatlari
3. Tabiatni muhofaza qilish qonunining tahlili
4. Tabiatni muhofaza qilish qonunining tahlili
5. Suvni ekologik-huquqiy masalalari
6. Suvni ekologik-huquqiy masalalari
7. Orol muommosi yuzaga kelishi
8. Orol muommosi yuzaga kelishi
9. Muammolarni oldini olish chora tadbirlari
10. Orol muommosini bartaraf etish yo'llari
11. Yerni ekologik-huquqiy masalalari
12. Yerni ekologik--huquqiy masalalari
13. Atmosfera xavosini ekologik- huquqiy muhofaza qilish
14. Atmosfera xavosini ekologik- huquqiy muhofaza qilish

15. Atmosfera xavosini ifloslantiruvchi manbaalar va moddalar
16. Atmosfera xavosini ifloslantiruvchi manbaalar va moddalar
17. O'simliklar va o'rmonlarning ekologik huquqiy masalalari
18. O'simliklar va o'rmonlarning ekologik huquqiy masalalari
19. Hayvonot dunyosining ekologik-huquqiy masalalari
20. Hayvonot dunyosining ekologik-huquqiy masalalari
21. Yer osti boyliklarining ekologik-huquqiy masalalari
22. Yer osti boyliklarining ekologik-huquqiy masalalari

III.3. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

"Ekologitaning huquqiy asoslarini" fani bo'yicha talabning mustaqil ta'limi shu fanni o'rganish jarayonining tarkibiy qismi bo'lib, uslubiy va axborot resurslari bilan to'la ta'minlangan.

Talabalar auditoriya mashg'ulotlarida professor-o'qituvchilarning ma'ruzasini tinglaydilar, misollar keltirilishi va tushunmagan jumalar bo'yicha savollar bilan murojaat etadilar. Auditoriyadan tashqarida talaba darslarga tayyorlanadi, adabiyotlardan foydalanib konspekt qiladi, uy vazifa sifatida berilgan topshiriqlarni bajaradi. Bundan tashqari ayrim mavzularni kengroq o'rganish maqsadida qo'shimcha adabiyotlarni o'qib referatlar tayyorlaydi hamda mavzu bo'yicha testlar echadi. Mustaqil ta'lim natijalari joriy etilgan baholash tizimi asosida baholanadi.

Uyga vazifalarni bajarish, o'qo'shimcha darslik va adabiyotlardan yangi bilimlarni mustaqil o'rganish, kerakli ma'lumotlarni izlash va ularni topish yo'qlarini aniqlash, internet tarmolaridan foydalanib ma'lumotlar to'plash va ilmiy izlanishlar olib borish, ilmiy to'garak doirasida yoki mustaqil ravishda ilmiy manbalardan foydalanib ilmiy maqola yoki referatlar tayyorlash kabilar talabalarning darsda olgan bilimlarini chuqurlashtiradi, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. SHuning uchun ham mustaqil ta'limsiz o'quv faoliyati samarali bo'lishi mumkin emas.

Uy vazifalarini tekshirish va baholash amaliy mashg'ulot olib boruvchi o'qituvchi tomonidan, konspektlarni va mavzuni o'zlashtirish darajasini tekshirish va baholash esa ma'ruza darslarini olib boruvchi o'qituvchi tomonidan har darsda amalga oshiriladi.

"Ekologitaning huquqiy asoslarini" fanidan mustaqil ish majmuasi fanning barcha mavzularini qamrab olgan va quyidagi mavzular ko'rinishida shakllantirilgan.

- O'zbekiston Konstitutsiyasida Ekologiya va atrof muxit muxofazasi
- Tabiatni muxofaza qilish tug'risidagi O'z. R. qonuni.
- Suv va suvdan foydalanish tug'risidagi O'z. R. qonuni
- Ekologiyaning global muammolari
- Atmosfera xavosini muxofaza qilish tug'risidagi O'z. R. qonuni
- O'simlik dunyosini muxofaza qilish va undan foydalanish O'z. R. qonuni
- Xayvonot dunyosini mux. qilish va undan foydalanish O'z. R. qonuni.
- Davlat er kadastr tug'risida O'z. R. qonuni.
- O'rmon tug'risida O'z. R. qonuni - Kislotali yomg'irlar

- Axoli xududl. texn. xarakt. favkulod. vaziyat. xim kil O'z. R. qonuni
- Ekologik ekspertiza tug'risida O'z. R. qonuni
- Radision xavfsizlik tug'risida O'z. R. qonuni
- Davlat kadastr tug'risida O'z. R. qonuni
- Chikindilar tug'risida O'z. R. qonuni
- Yer osti boyliklari tug'risida O'z. R. qonuni
- Muxofaza etiladigan tabiiy xududlar tug'risida O'z. R. qonuni
- Ozon katlamini emiruvchi moddlar buyicha Monreal protokoliga
- O'zgartirishlar ratifikatsiyasi tug'risida O'z. R. qonuni

IV. Ta'lim natijalari / kasbiy kompetensiyalari

Ta'lim berish natijasida talabalar:

O'zbekiston Konstitutsiyasida Ekologiya va atrof muxit muxofazasi biladi; Atmosfera xavosini muxofaza qilish tug'risidagi O'z. R. Qonuni anglab etadi; Sog'lom inson ishlab chiqarishdagi ishlovchilar mehnat muhofazalarini amalga oshirishni biladi. Ekologik ekspertiza tug'risida tushuntira oladi; Dunyoda ichimlik suv muammolari biladi; Talaba O'zbekiston espublikasini «Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida»gi qonuni biladi; Ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar ahamiyatini biladi; Mustaqil ishlarni bajarishni biladi; Taqdimot tayyorlashni biladi; Internet ma'lumotlarini izlashni biladi; Test va fan bo'yicha savollarni biladi. So'rov o'tkazishni biladi.

V. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

Ekologiyaning huquqiy asoslari fanini o'qitish jarayonida tahlilning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot - kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi asosiy yunalishlari.

aholining ekologik-xuquqiy ongi va madaniyatini ko'tarish; milliy ekologik xavfsizlikni ta'minlashning xuquqiy asosini yaratish; demokratik printsiplarga mos ravishda ekologik qonunchilikni takomillashtirish;

tasavvurga ega bo'lishi.

- ekologik-xuquqiy mexanizmni ishlab chiqish va uni hayotga tatbiq etish;
- ekologik xarakatlarni rag'batlantirish va ekologik xuquqbuzarlarga nisbatan javobgarlikni yuridik jixatdan rivojlantirish; *bilishi va ulardan foydalana olishi*;
- global ekologik tizimda atrof-muhitni muhofaza qilishning xalqaro xuquqiy va yagonakurraviy mexanizmni yaratish hamda uni milliy qonunchilikda keng ifoda etish;
- xalq, millat, elat va jamoalarning yagona inson sayyorasini xavfsiz holda saqlash javobgarligining xuquqiy bazasini yaratish;
- *xalqaro miqyosida ekologik monitoring, nazorat, ekspertiza, ekologik protsessual masalalarni tezkorlik bilan hal qiluvchi organlarni yaratish va ularning faoliyatlarini ta'minlash* ko'nikmalariga ega bo'lib, yuqoridagilarni ishchi va xodimlarga tushuntirish ishlarini o'rganishi kerak.

Kreditlarni olish uchun talabalar:

Fanga doir nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat uchun berilgan vazifa va topshiriqlarini bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

VII. Foydalaniladigan asosiy darsliklar va o'quv qulanmalar ro'yxati

Asosiy *adabiyotlar*

1. Raxmanov Sh. Ekologiyaning huquqiy asoslari. O'quv qo'llanma «Fazilat ORGTEX SERVIS», 2024-y.
2. O'zbekiston Respublikasining yangi qonunlari. T., «Adolat», 7-t. 1992-y.
3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 2023 yil 30 aprel
4. Baratov R. Tabiatni muhofaza qilish, T., «O'qituvchi», 1991-y.
5. Белов С.В. и др. Охрана окружающей среды. М., Высшая школа. 1991 г.
6. Jabbarov N. Himiya va atrof muhit. T., «O'qituvchi», 1992-y.
7. Shodimetov Y. Ijtimoiy ekologiyaga kirish. I, II qism. G., «O'qituvchi», 1994-y.
8. Gazinazarova S., Axmedov I., Muxammedgaliev B., Xojieva A. Ekologik xavfsizlik. T.: TIMI 2013 yil.
9. Qudratov O. Sanoat ekologiyasi. T.: 1994 y.
10. Gulomov M., Juraev Y. Ekologiya: jinoyat va jazo.-T.: O'zbekiston, 1991
11. Davlat va huquq nazariyasi.-T.: Iqtisod va huquq dunyosi nashriyot uyi, 2000
12. Yer huquqi (M.X.Rustamboevning umumiy taxriri ostida).-T.: TDYul nashriyoti, 2002
13. Nigmatov A. N. O'zbekiston respublikasining ekologiya huquqi.- T.: TDYul, 2004.-320 b.
14. Atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish. Qonunlar va me'yoriy xujjatlar.-T.: Adolat, 2002
15. Namozov F. O'zbekistonda o'rmonlardan foydalanish huquqi.-T.: Fan,
16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 30 oktyabrdagi "2030 yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining atrof-muhitni muhofaza qilish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni

Qo'shimcha *adabiyotlar*

1. Qodirov Z. V., SHermatov M. SH va boshqalar. Tabiiy muhitni muhofazalashning geoeologik asoslari. T.: 1999y
2. Ziyomuxamedov B. Ekologiya va madaniyat. T: 1997y.
3. Владимиров А. М. и др. Охрана окружающей среды. М. :1991г.
4. Валукоис А., Муродов Ш.О. Основы экологии. 1- том Т.: Мехнат, 2001 й.
5. Xolmo'minov J. Ekologiya va qonun. Toshkent 2000y

Internet saytlari

6. www. Ziyo.edu.uz
7. www. agro.edu.uz
8. www.minnrd .edu.uz

VIII. Namangan muhandislik-qurilish instituti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.

IX. Fan/modul uchun mas'ul: Sh.Raxmanov – NamMQI “Mehnat muhofazasi va ekologiya” kafedrası dotsenti.

Taqrizchilar: B.Axmedov – NamMTI dosenti.

N.Baxriddinov – NamMQI dosenti